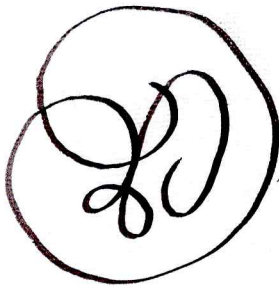

Fylkeskonservatoren i Buskerud

Universitetets Oldsaksamling
Christia

Drammen 9.5.84

OLDSAKSAMLINGEN	
J.nr. 000880	10 APR 84
SAKSB. 7A	ARK.Nr.

Ad Torpe Storkirke
Viser til telefonsamtale forleden med inge-
hølene Vibe Nitter og oversender dir utklipp
om saken sammen med bakgrunnen. Ad
museumsråd har i sin innmelding tatt opp
saken (se vedl.) Undertegnede tok opp saken som
fagspør for museene (se brev av 12.2) Dette er
altså i høyeste grad et lokalt initiativ. Jeg er
som vedl for at Biskopstiftelsen vil innvite deg
i det lengste for å innvinnme sin egne inter-
essetilighet og ta opp oppen granninger. Det
mitt siste brev som ble oversendt forrige gang

Med fylkeskonserva-
torial hilsen
Fylkeskonservatoren
i Buskerud
Atlyen

Drammen den 12.2. 1984

Riksantikvaren
Akershus Festning

AD ARSBERETNING FRA AL MUSEUMSLAG

Viser til vedlagte kopi av årsberetning fra Al museums lag hvor en restaurering eller hva man nå skal kalle dette, av Torpo stavkirke fra 1950 omtales. Fylkeskonservatoren i Buskerud vil be om å få Riksantikvarens forklaring på saken som ikke er nevnt med ett ord i årsberetningen fra Fortidsminneforeningen.

Om det forholder seg som nevnt her og Riksantikvaren har hatt å gjøre med dette skandaløse foretagendet, vil jeg på egne og fortidsminneforeningens vegne beforlange at der settes av midler omgående til en etterundersøkelse for om mulig å redde restene etter dette.

Dram

Geir Helgen

Representasjon.

Formannen vart beden om å kåsere om Hallingdal på ei samkome som professor J Anders Hagen og elevane hadde i Nesbyen, med Hallingdal folkemuseum og fylkeskonservatoren som vertskap. Formannen tok del i årsmøtet til Norske Kunst og Kulturhistoriske Museer hadde i Tromsø, 17.- 20. september, med stort utbytte. Formannen representerte også Hallingdal Folkemuseum, der han er fylkesvald styremedlem.

Ål Bygdamuseum var vertskap til det årlege samrådsmøtet for musea i dalen. Møtet vart halde i Ål Bygdearkiv den 16. august.

Torpo_Stavkyrkje

vart og eit tema som formannen for museet og formannen i historielaget, Nils Noss, kom burti. I 1950 var det ei restaurering av underlaget for stavkyrkja, med utgraving for å få dette gjort. Fritz Karterud, Torpo, var med på dette. Han fortalde mykje om dette arbeidet og kom med opplysningar som gjer at ein er noko forundra over den faglege leiinga av denne utgravinga. Formannen og Nils Noss var oppe hjå Karterud og tok opp det han fortalde på lydband, og me laga ei skriftleg framstilling. Det ein kan seie er at ved utgravinga av ein del masse her, vart gravene som fanst der tekne opp. Der låg dei nedgravne i fulle klær. Dette kunne vore eit einestående høve til å tatt vare på klærprøver og elles registrert det som var her. Dessutan kom det fram ei mengd gamle myntar. Noko vart teke hand om av han som stod for utgravinga, men elles fekk folk som for framom plukke av jordhaugane det dei lysta.

Der vart og funneting som truleg skriv seg frå ein heidensk offerplass. Under utgravinga kom Lars Korvald (seinare statsminister) og Oddvar Aresvik (seinare professor) forbi og såg på arbeida. Dei meinte nok dette burde har vorte undersøkt nærare, men han som for riksantikvaren stod for dette hadde liten tid, høyrdest ut for, og det vart ikkje noko av. Det tykkjest som det her burde vorte gjort på ein annar måte.

I allehøve, Oddvar Aresvik tok med seg nokre ting: 8 sølv myntar, 1 bronse nål, 1 beinstykke, 1 trestikke, som han har hatt liggjande i ledikken på ei kiste, og som han no har oversendt til Nils Noss, samen med eit brev. Han er og inne på at det burde bli gjort ei nærare undersøking av kulturlaget under stavkyrkja, då ein neppe kan få eit betre grunnlag for gransking av den aller eldste saga i bygda vår. Heilt merkeleg tykkjest det oss at ikkje dette har vore gjort før.

Klipp i klipparkivet

RIKSANTIKVAREN

ADR.: AKERSHUS FESTNING, BYGN. 18 - OSLO MIL. - OSLO 1 - TLF. (02) 41 96 00

Fylkeskonservatoren i
Buskerud
Drammens Museum

3000 DRAMMEN

DERES REF.

VAR REF. (Bes oppgitt ved svar)

DATO

807 A-58/84 JCE/AT

7. mars 1984

TORPO STAVKIRKE, ÅL KOMMUNE
REPARASJON 1952-53

Vi viser til Deres brev av 12.2.1984 med vedlegg.

./.
Reparasjonsarbeidene i Torpo stavkirke i 1952-53 ble utført slik det til da hadde vært vanlig. Til orientering vedlegger vi kopi av en redegjørelse fra førsteantikvar Håkon Christie som er sendt bladet Hallingdølen. Som De vil se av redegjørelsen, var synet på kirkearkeologien i begynnelsen av 1950-årene et helt annet både i Norge og våre naboland enn i dag.

Deres påstand om at reparasjonsarbeidene ikke er nevnt i Fortidsminneforeningens årsberetning, stemmer ikke, se foreningens årbok 1950 s. 96, 1953 s. 145, 1954 s. 151 og 1956 s. 163.

Vedrørende professor Anders Bugges undersøkelse av den angivelige bispegrav under Torpo stavkirke, henviser vi til Sigrud og Håkon Christie: Norges kirker. Buskerud, bd. 1, Oslo 1981, s. 140.

Stephan Tschudi-Madsen
Stephan Tschudi-Madsen

Jens Christian Eldal
Jens Christian Eldal

Vedlegg

Gjenpart:

- Distriktskonservator Torill Thømt, Postboks 87, Nesbyen
- Ål museumslag, v/formann Paul Breiehagen
- Fortidsminneforeningen, Dronningensgate 11, Oslo 1
- Fortidsminneforeningen, Buskerud avd., Postboks 379, Drammen
- Statens Museumsråd, Dronningensgate 11, Oslo 1

REPARASJONENE I TORPO STAVKIRKE 1952-53

Hallingdølen har i sitt nummer for 1. mars i år en artikkel som reiser kritikk mot den måten Torpo stavkirke ble reparert på i 1952-53. Som kjent er det Fortidsminneforeningen som eier kirken, og arbeidene ble planlagt og ledet av Riksantikvaren i samråd med foreningen. Riksantikvaren vil derfor gjøre rede for forutsetningene for arbeidene.

I 1950 ble det foretatt en utgravning av den såkalte bispegraven under østre del av gulvet. Ved den anledning ble det konstatert at jordmassene lå helt oppunder gulvplankene og at det var råteskader i grunnstokkene. Man kom frem til at det måtte skaffes ventilasjon under gulvet ved at jordmassene måtte fjernes ned til 50 cm under gulvet. Videre måtte det støpes dragere under alle 4 grunnstokkene, og nordre halvdel av dem måtte skiftes ut med nye. Arbeidene ble satt i gang høsten 1952, og året etter var reparasjonen fullført overensstemmende med planen.

I dag vil de fleste være enige i at dette er en hårdhendt behandling av en stavkirke, men på den tid da dette ble gjort, var det den vanlige fremgangsmåten både her i landet og i våre naboland. Men nettopp i disse årene begynte det å vokse frem et annet syn på hvordan stavkirkene bør repareres. Dessuten begynte man å skjønne at grunnen under kirkegulvene inneholder verdifullt stoff som bør graves ut og tolkes av arkeologer. Dette ble også påpekt av enkelte som så arbeidene i Torpo, og da planene for reparasjon av Urnes stavkirke ble lagt, inngikk en arkeologisk utgravning under gulvene som en del av planen. Utgravningen begynte 1956, og da fant man stolpehullene for en eldre kirke som tilhører den første generasjon av trekirker som ble reist her i landet. Lignende spor og rester

etter tidlige kirker var man nettopp kommet over ved graving i danske kirkegulv. Erfaringene fra Torpo var således med på å legge grunnen for utviklingen av moderne kirkearkeologi i Norge.

I årene som fulgte ble det gjennomført adskillige arkeologiske utgravninger i kirker både her i landet og i andre land. I Hallingdal ble det foretatt utgravninger i stavkirketuftene i Ål, Hemsedal og Nes, og man ble klar over at grunnen under kirkene er våre beste kilder til kunnskap om forhold som de skrevne kilder har lite å fortelle om. Resultatet er blitt at hvis det anses nødvendig å utføre gravearbeider under en kirke eller i en kirketuft, skal det utføres som arkeologisk utgravning.

Når en stavkirke repareres i dag, griper man det an en annen måte enn da Torpo-kirken ble reparert. Det skyldes at man har lært av erfaringer og høstet ny kunnskap både om byggeteknikk og historie. Men det gir oss ikke rett til å snakke nedsettende om tidligere generasjoner som ut fra tidens forutsetninger gjorde sitt beste for å bevare våre fortidsminner.

Riksantikvarens kontor 7.3.1984

Håkon Christie

Håkon Christie

Førsteantikvar

Klipp i klipparkivet

Copi til: fylkeskonservator
Geir Helgen,
konservator ved Halling-
dal Folkemuseum ,
Torill Thømt,
Fortidsminnesmerkeforeninga

Til Riksantikvaren,
Oslo.

Utgravinger i Torpo stavkyrkje.

Ein viser til årsmeldinga til Ål Museumslag og skriv frå fylkeskonservator Geir Helgen, likesom omtale i Hallingdølen omkring utgravinga i Torpo stavkyrkje. Dette er og noko som har stor lpkalhistorisk interesse Ein viser i det høve og til uttale frå professor Oddvar Aresvik til Ål Historielag. Ettersom grunnen under Torpo stavkyrkje er rørd er det vel truleg at dette vil påskunde nedbrytinga av dei ting/funnsom måtte vera att der. Ein vil difor oppmode Riksantikvaren om å skaffe pengemidlar til rådvelde for ei arkeologisk forsvarleg etterutgraving av heile kyrkjetufta, snarast mogleg og helst slik at dette arbeidet kunne setast i gang alt til sommaren. Grunnen rundt kyrkja bør og bli gjennomgrave, og elles i nærleiken der arkeologar meiner dette har interesse.

årsmøtet i Ål Museumslag
23.3.1984.

PS. Denne oppmodinga vart samrøystes vedtatt på årsmøtet.

Paul Breiehagen
Paul Breiehagen
formann.

Ål Historielag sluttar seg til denne oppmodinga.

Nils Noss
Nils Noss
formann.

Drammen den 3.IV. 1984

Riksantikvaren
Akershus Festning

UNDERSØKELSENE UNDER TORPO STAVKIRKE

Viser til Riksantikvarens brev av 7. mars angående gravningene under Torpo stavkirke i 50-årene.

Her vil jeg som fagarkeolog bare konstatere at det ganske klart fremgår av redegjørelsen at de undersøkelsene Riksantikvaren her har stått for ikke holder faglige arkeologiske mål. Torpo stavkirke er ikke forsvarlig undersøkt. Nå kan en jo vise til at en alt tidlig i 50-årene burde ha visst bedre. Professor Olav Olsen i Danmark hadde begynt sitt arbeide og statsstipendiat Erling Johansen tok graveskjeen i sin egen hånd og gjennomførte en arkeologisk undersøkelse i Hvaler kirke. Så tidlig som i 1927 slo Rolf Mowinckel i sin artikkel om stavkirkenes opprinnelse fast at "det eneste som kan føre frem, er naturligvis arkeologiske undersøgelser." (U.O. Arbok 1927)

Nå er det imidlertid ikke det som er pointet hva Riksantikvaren burde ha visst eller ikke visst. Pointet er at de reparasjonsarbeidene som ble utført har forstyrret såvel det fysiske som det kjemiske miljø under gulvet i stavkirken. Bare dette skulle være grunn nok til å sette i gang en forsvarlig utgravning av det som er igjen. Jeg kan henviser til at det var nettopp på 50-cm-nivået under gulvet at en f.eks. i Hvaler kirke fant den opprinnelige overflate under kirken. Så lenge der finnes en -neste kvadratcentimeter utforsket overflate igjen under gulvet, er der flere opplysninger å hente.

Stavkirken er den eneste bygning i Hallingdal som med noenlunde sikkerhet står på opprinnelig plass og det er følgelig det eneste sted hvor en kan finne intakt den bakken som kirken ble bygget på. Hva den kan røbe om f.eks. gamle plog/ard spor og eventuelle tidligere strukturer på stedet kan bare en fullstendig utgravning avsløre.

Stavkirkene er Riksantikvarens lovhjemlede ansvarsområde. Jeg vil slå fast at det er faglig uforsvarlig å forsøke å skyve problemet fra seg med henvisning til at "vi gjør ikke slik i dag." Faglig sett må det være i alles interesse å få frem absolutt alle de opplysninger som er mulig å hente også fra Torpo stavkirkes grunn. At grunnen alt er forstyrret gjør det så meget mer nødvendig å foreta en forsvarlig ettergravning.

Fylkeskonservatoren vil derfor uttale seg som fagarkeolog og gi sin fulle tilslutning til Al Museumslags brev til Riksantikvaren av 23.3. hvor det bes om at der foretaes en forsvarlig ettergravning. Riksantikvaren har ikke oppfylt sit faglige ansvar før så er gjort. Særlig tatt i betraktning av at miljøet under gulvet er forstyrret gjør det desto mer påkrevet å få gjennomført etterundersøkelsen før ytterligere opplysninger går tapt.

Geir Helgen

Kopi: Fortidsforeningen.
Universitetets Oldsaksamling
Al Museumslag

FYLKESKONSERVATOREN I BUSKERUD
DRAMMENS MUSEUM
3000 DRAMMEN

OLDSAKSAMLINGEN	
J.nr. 000339	05 APR 84
SAKSB. MA	ARK.Nr.

TLF. 831512

Drammen den 3. IV 1984

Universitetets Oldsaksamling
Chria.

Vedlagt oversendes diverse korrespondanse i anledning en gammel tabbe-gravning Riksantikvaren stod for i Torpo Stavkirke. Det skapte oppsikt i bygden og forbipasserende forsøkte til og med å få stanset gravningen den gangen. Nå er det imidlertid gjort og jeg finner det lite tilfredsstillende at Riksantikvarens bare skyver problemet fra seg. Siden det her dreier seg om et faglig spørsmål i første rekke, vil jeg anmode om at en også fra Oldsaksamlingen kommer med en form for reaksjon. Fylkeskonservatorene oppfattes jo nærmest som "hår i suppen" hos Riksantikvaren så en støtte fra faglig kompetent hold vil så absolutt være på sin plass. Dette særlig i lys av også senere gravninger som ganske ensidig har vært innrettet på bygningsdeler og fullstendig glemmer at en har å gjøre med opprinnelige markoverflater, intakt bevart under disse bygningene. Hovedsaken må jo være å få utført en forsvarlig ettergravning og ikke slå seg til ro med at skaden alt er skjedd.

Med fylkeskonservatorial hilsen

Geir Helgen

Klipp i klipparkivet

Avsender

Inger Kjellev

OVERSENDELSE

Vår dato

12/4-84

Vår referanse

Saksbehandler - telefon

Deres dato

Deres referanse

Mottaker

Arne Bruil

Til orientering

Etter avtale

Til uttalelse

Til utlån

Til behandling

Retur av dokumenter

Jeg kontakter Dem

Vennligst kontakt meg

Sak

Torps slagh. Busherud

Antall vedlegg

Jeg har snakket med Tranelin som er medlem av hildekomiteén. Vi ble enige om at saken diskuteres med distriktskonservator og medlemmene av hildekomiteén (Tranelin, Øde, Katten) Brev som sendes Riksantikvaren vedv. undersøkelse. Utkast til brev sendes evt. Forneimmentvalg.

Øde.

Avsender

Ingvildene

OVERSENDELSE

Vår dato 12/4-84

Vår referanse

Saksbehandler - telefon

Deres dato

Deres referanse

Mottaker

... Martin

Tronli

... Anne Knill

Til orientering

Etter avtale

Til uttalelse

Til utlån

Til behandling

Retur av dokumenter

Jeg kontakter Dem

Vennligst kontakt meg

Sak

Torpo stavk - Bushered

Antall vedlegg

historielaget ber Riksantikvaren om at de resterende partier blir undersøkt.

FORTIDSMINNEFORENINGEN

Foreningen til norske Fortidsminnesmerkers Bevaring

Jnr. 250/84

Oslo, 3. mai 1984
Jnr. 200-F-84 MK/IG

Fylkeskonservator Geir Helgen
Drammens Museum
3000 DRAMMEN

LOSÅKSAMLINGEN	
J.nr. 001062	03 MAJ 84
SAKS. MA	ARK.Nr.

GRAVING I TORPO STAVKIRKE.

Vi har mottatt kopi av ditt brev av 3.4. til Riksantikvaren om utgravningsarbeidene i Torpo stavkirke, og brev til Foreningen, der du ber om støtte for ditt krav om at det nå bør foretas en ettergraving.

Saken ble behandlet på møte i det sentrale eiendomsutvalg den 24.4. og deretter på hovedstyremøte den 2.5.

Hverken eiendomsutvalg eller hovedstyre er av den formening at det fra Fortidsminneforeningens side bør presses på i denne sak. Om det fysiske og kjemiske miljø skulle ha endret seg, har dette skjedd over en 30-års periode. Det er vel således mest sannsynlig at situasjonen idag har stabilisert seg.

Fortidsminneforeningen vil i den foreliggende sak overlate vurderingen til de ansvarlige faglige instanser hos Riksantikvaren og avvente deres uttalelse.

Vennlig hilsen

for

Mari Kollandsrud

Mari Kollandsrud.

Gjenpart: Riksantikvaren.
Fortidsminneforeningen, Buskerud avd.

Fylkeskonservator Geir Helgen,
Drammen Museum,
3000 Drammen.

15. mai 1984.
AEC/GI.880/84

Ettergravning i Torpo Kirke, Deres brev av 9/4.1984.

Universitetets Oldsaksamling vil sterkt anbefale at det foretas en ny undersøkelse av grunnen under stavkirken. Følgende hensyn taler for dette:

1. Undersøkelsen i 1950-årene ble gjennomført med en lav faglig standard. Lokalt har dette gitt reaksjoner som huskes mer enn 30 år senere. Tilliten til de antikvariske myndigheter vil tjene på at man tar reaksjonene alvorlig, og i størst mulig grad "bøter skaden" ved en ny undersøkelse.
2. Den relativt stabile kjemiske situasjon som hadde dannet seg ble forstyrret ved gravningene i 1950-årene. Det foreligger en rekke eksempler på at slik forstyrrelse, med blant annet øket oksygentilgang, vil aksellerere nedbrytingen av både organisk og uorganisk materiale. En utsettelse av arbeidet vil derfor virke ugunstig. Den eventuelle gevinst ny metodikk vil kunne gi, kan neppe oppveie tap av data grunnet øket nedbryting.

En eventuell undersøkelse bør ikke begrenses til området under kirkegulvet, men den bør også omfatte kirkens nærmeste omgivelser.

Irmelin Martens
underbestyrer

Arne Emil Christensen
førstekonservator.

Koyen R.A.